

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

National Commission of the
Republic of Moldova for
UNESCO

Valentina BODRUG-LUNGU,
Luminița DRUMEA

GLOSAR ȘI SPECIFICĂRI CONCEPTUALE „EGALITATEA DE GEN ȘI EDUCAȚIA”

Chișinău • 2019

CZU

Lucrarea este editată cu suportul financiar al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO în cadrul Programelor de Participare UNESCO și al proiectului „EGALITATEA DE GEN PRIN EDUCAȚIE”

Coordonator: **Luminița Drumea**, *Om Emerit, doctor în filologie, secretar general adjunct al Comisiei Naționale a Republicii Moldova pentru UNESCO*

Autoare: **Valentina Bodrug-Lungu**, *doctor habilitat în pedagogie, conferențiar universitar Universitatea de Stat din Moldova, Expertă internațională în gender*

Recenzent: **Maia Șevciuc**, *doctor în pedagogie, conferențiar universitar Universitatea de Stat din Moldova*

Redactare: **Gheorghe Chiriță**

2

Design și machetare: **Ruslan Condrat** (Editura „Cartea Militară” SRL)

Responsabil de ediție: **Luminița Drumea**

Selectarea și prezentarea informației, precum și opiniile expuse în această publicație aparțin autorilor și nu reflectă obligatoriu viziunea UNESCO

Se distribuie gratuit
Toate drepturile rezervate

© Comisia Națională a Republicii Moldova
pentru UNESCO, 2019

ISBN

CUVÂNT INTRODUCATIV

Dreptul la educație reprezintă unul din drepturile umane de bază, iar asigurarea egalității de gen este una din condițiile fundamentale pentru realizarea deplină a acestuia. Standardele internaționale în domeniul egalității de gen¹ stipulează includerea explicită a principiului egalității de gen în legislația-cadru națională privind educația și a perspectivei de gen în toate politicile educaționale. Agenda de Dezvoltare Durabilă 2030² indică importanța conexiunilor dintre egalitatea de gen și educație.

3

UNESCO promovează egalitatea de gen în și prin educație, astfel încât femeile și bărbații, fetele și băieții să aibă acces egal și tratament echitabil în procesul educațional, ajungând la rezultate echitabile și avansare în toate sferele vieții. UNESCO consideră că toate formele de discriminare bazate pe gen sunt încălcări ale drepturilor omului, precum și o barieră semnificativă pentru realizarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și a celor 17 Obiective ale sale de Dezvoltare Durabilă. Mandatul UNESCO implică punerea în aplicare a unei agende educaționale semnificative și ample, pentru a acoperi mai multe probleme sensibile, care reprezintă astăzi o adevărată provocare, cum ar fi inegalitatea de gen, inechitatea, discriminarea și excluderea, manifestate prin diferite modalități și în contexte diverse.

¹ Recommendation CM/Rec(2007)17 of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms (*Adopted by the Committee of Ministers on 21 November 2007 at the 1011th meeting of the Ministers' Deputies*)

² <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

Femeile și bărbații trebuie să se bucure de oportunități egale, alegeri, capacități, putere și cunoștințe ca cetățeni egali. Dotarea fetelor și băieților, femeilor și bărbaților cu cunoștințele, valorile, atitudinile și abilitățile pentru a aborda disparitățile de gen este o condiție prealabilă pentru construirea unui viitor durabil pentru toți³.

Prezenta lucrare: *Glosar și specificări conceptuale „Egalitatea de gen și Educația”* a fost concepută ca un instrument de incorporare a perspectivei de gen în procesul educațional, care vizează deopotrivă și elevii și cadrele didactice, cadrele de conducere, dar și părinții.

Integrarea perspectivei egalității de gen în toate componentele procesului educațional prin/în planificare, bugetare, elaborarea curriculumului, materialele didactice și instrumentele de instruire, monitorizare și evaluare ș.a. necesită o transformare semnificativă a culturii instituțiilor de învățământ.

4

Dincolo de progresele obținute în integrarea perspectivei de gen în politicile sectoriale naționale în mai multe țări, inclusiv în Republica Moldova, datorită mai multor factori interconectați, transformarea culturilor și practicilor instituționale în vederea sensibilizării de gen a acestora rămâne o provocare.

În acest context, prezenta lucrare are drept scop oferirea specificărilor conceptuale termenilor consacrați din domeniul egalității de gen în raport cu sectorul educației. Explorarea definițiilor, elucidate în lucrare, de către cadre didactice împreună cu elevii și elevele va facilita înțelegerea esenței egalității de gen și a altor termeni de bază, conștientizarea provocărilor legate de stereotipuri de gen, discriminare, sexism, hărțuire sexuală ș.a., care pot afecta parcursul personal și profesional de viitor al tinerilor și tinerelor.

Totodată, expunerea termenilor este complementată cu unele instrumente practice și resurse bibliografice care, prin exersare, pot contribui la fortificarea capacităților de analiză de gen a diferitor situații de viață, gândire critică dar constructivă, transfer de cunoștințe ajustate la realitățile vieții și tendințele de dezvoltare.

³ <https://en.unesco.org/genderequality>

1.

DEFINIȚII ȘI SPECIFICĂRI

Abordarea integratoare a egalității de gen

(engl. Gender Mainstreaming)

Egalitatea de gen poate fi promovată doar în baza unei abordări integratoare a egalității de gen, care să implice toate nivelurile societății și ale organizațiilor, în scopul includerii în procedurile și reglementările uzuale a tuturor aspectelor considerate din perspectiva de gen. În calitate de strategie de promovare a egalității de gen a fost propusă „Gender Mainstreaming” – abordarea integratoare a egalității de gen, la cea de-a patra conferință mondială privind femeile din Beijing (1995).

Abordarea integratoare a egalității de gen înseamnă identificarea în mod sistematic a efectelor legilor, politicilor, strategiilor, acțiunilor din orice domenii și la orice niveluri asupra diverselor grupuri de femei și bărbați și soluționarea problemelor aferente. Respectiv, trebuie luate în considerare toate relațiile complexe dintre bărbați și femei, pentru a analiza circumstanțele diferite în care aceștia trăiesc și activează în raport cu domeniul de referință și a înțelege diferențele și diversitatea acestora.

În practică, „Gender mainstreaming” reprezintă integrarea genului – integrarea unei perspective de gen în pregătirea, elaborarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea politicilor, a măsurilor de reglementare și a programelor de cheltuieli, cu scopul de a promova egalitatea între femei și bărbați și de a combate discriminarea⁴.

⁴ Integrarea perspectivei de gen are o dublă dimensiune: ea presupune atât

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: abordare complexă a egalității între femei și bărbați – integrare a principiului egalității între femei și bărbați în politicile și în programele din toate domeniile și la toate nivelurile de adoptare și aplicare a deciziilor (art. 2) <http://lex.justice.md/md/315674/>

Abordarea de gen a educației

(engl. Gender Mainstreaming in Education)

Abordarea de gen a educației prevede introducerea dimensiunii/ perspectivei de gen în sistemul de învățământ; ținând cont de necesitățile specifice de gen ale fetelor și băieților, ale femeilor și bărbaților la efectuarea analizei sistemului educațional și elaborarea politicilor și acțiunilor respective.

Introducerea perspectivei de gen în procesul educațional are o importanță principală, deoarece anume în școală se inițiază/ formează multe idei cu privire la autodeterminarea personală și profesională, strategiile vitale, accesul la resurse și putere, care au la bază specificul de gen.

Abordarea de gen, depășind determinismul biologic, oferă persoanei șanse mai mari de autorealizare personală și profesională, nefiind limitate de stereotipurile de gen tradiționale.

Abordarea de sex-rol se bazează pe idei tradiționale referitoare la destinarea bărbaților și femeilor în conformitate cu sexul biologic ale acestora și, respectiv, educarea fetelor și băieților potrivit normelor cultural-istorice.

integrarea unei perspective de gen în conținutul diferitor politici, cât și rezolvarea problemei reprezentării femeilor și a bărbaților în politicile respective. Ambele dimensiuni – reprezentarea echilibrată a femeilor și bărbaților și conținutul atent la dimensiunea de gen – trebuie luate în considerare în toate etapele procesului de elaborare a politicilor. http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0034_RO.html?redirect

Pornind de la diferite studii în domeniu, venim să specificăm *principalele elemente ce vizează dimensiunea de gen în educație*⁵:

- accesul la educație (în funcție de apartenența la un sex sau altul);
- conținutul învățării (stereotipurile de gen, promovare de modele de gen etc. în manuale, materiale didactice);
- forme și modalități de organizare a învățământului (cu elemente specifice pe genuri: gradul de implicare a fetelor/ băieților, în grupuri separate sau mixte etc.);
- modalități de evaluare a cunoștințelor (stereotipuri de gen, cu elemente specifice: atitudini, aprecierea elevilor pe criteriu de sex etc.);
- caracteristici ale corpului profesoral care se ocupă de educația fetelor și/sau a băieților (ponderea femeilor/ bărbaților, nivelul de stereotipizare personală și profesională, etichetarea elevilor pe criteriu de sex etc.);
- climatul de gen (fizic, informațional, relațional) al instituțiilor educaționale etc.

Abordare transformativă a egalității de gen

(engl. Gender Transformative Approach)

O abordare transformatoare de gen examinează în mod activ și contribuie la schimbarea normelor rigide de gen și a dezechilibrelor de putere. Transformând normele și practicile de gen dăunătoare, inechitabile în cele pozitive, putem îmbunătăți revendicarea drepturilor și contribui la bunăstarea tuturor, preveni violența în bază de gen (GBV) și spori egalitatea de gen⁶.

O abordare transformatoare de gen înseamnă că promovarea egalității de gen – controlul comun al resurselor și luarea deciziilor – și abilitarea femeilor sunt esențiale pentru intervenție. În acest sens este propusă abordarea femeilor nu doar ca victime,

⁵ Bodrug-Lungu V. Teoria și metodologia educației de gen. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău, 2009

⁶ Adaptat după <https://www.rutgers.international/GTA>

ci și ca agenți ai schimbării, dar și implicarea activă a bărbaților în promovarea și asigurarea egalității de gen „de facto”.

Abilitarea

(engl. Empowerment)

A abilita – a permite cuiva să aibă putere legală și autoritate. Aceasta se referă, de asemenea, la eforturile oamenilor de a forma relații între ei și lume, astfel încât să fie în măsură să schimbe lucrurile care le cauzează probleme. Aceasta implică crearea de noi idei, noi înțelegeri și cunoștințe. Educația ar trebui să fie un proces activ de abilitare. Din perspectiva de gen – abilitarea vizează în special fetele, femeile care au nevoie de împuternicire pentru a ieși de sub presiunea stereotipurilor tradiționale.

Acțiuni/ măsuri afirmative ori pozitive

8 (engl. Affirmative Action)

Acestea sunt acțiunile care urmăresc diminuarea discriminărilor de gen și se referă la modul de tratament, reguli, legi, politici care să favorizeze unul din genuri, deseori preponderent femeile, în situațiile când acestea sunt semnificativ subreprezentate sau se află în situații mai dezavantajate. De exemplu: a nu depuncta perioada de întrerupere a activității pentru creșterea copilului în procesul de recrutare, a crea creșe de zi sau locuri de alăptare în apropierea locului de muncă sau a asigura un program flexibil pentru mamele cu copii mici, a stabili un număr de locuri pentru candidații-femei (într-un comitet, pe lista de alegeri politice, la admiterea într-o unitate militară) etc.

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: acțiuni afirmative – acțiuni speciale temporare de accelerare a obținerii unei egalități reale între femei și bărbați, cu intenția de eliminare și prevenire a discriminării ori a dezavantajelor ce rezultă din atitudinile, comportamentele și structurile existente (art. 2). <http://lex.justice.md/md/315674/>

Analiza de gen

(engl. Gender Analysis)

Analiza de gen reprezintă un instrument important de politici publice. Analiza de gen oferă informații care recunosc că sexul și relația sa cu cultura, clasa, vârsta, dizabilitatea, alt statut este important în înțelegerea modelelor diferite de implicare, de comportament și acțiuni pe care femeile și bărbații le au în structurile economice, sociale și juridice (RBEC, 2007)⁷.

Analiza de gen este un instrument pentru a diagnostica diferențele dintre femei și bărbați în ceea ce privește activități specifice, condiții, nevoi, accesul la și controlul asupra resurselor lor și accesul acestora la beneficii de dezvoltare și de luare a deciziilor. Ea studiază legăturile dintre acestea și alți factori, într-un context social, economic, politic și de mediu mai larg. La realizarea analizei de gen pot fi utilizate diferite metodologii: studiul prin prisma de gen a datelor statistice, Evaluarea impactului de gen (GIA/ Gender impact assessment), Metoda 4R, Auditul de gen ș.a.

Menționăm că inegalitățile de gen (prin cauzele și consecințele lor) nu sunt întotdeauna evidente, astfel sunt necesare date, studii de caz, analize critice în profunzime ale impactului acțiunilor și politicilor asupra femeilor/ fetelor și bărbaților/ băieților. Unul din obiectivele analizei de gen este de a face vizibile diferențele între bărbați și femei (construite social). Prin analiza de gen, sunt examinate cauzele și consecințele acestor diferențe în scopul de a le aborda în mod corespunzător prin intermediul intervențiilor de politici. Asigurând informațiile necesare, analiza de gen poate contribui la atingerea scopului final: elaborarea politicilor și luarea deciziilor echitabile din perspectiva de gen, eficiente și direcționate pe anumite aspecte.

⁷ GENDER MAINSTREAMING IN PRACTICE. A Toolkit. Regional Programme of the United Nations Development Programme's Regional Bureau for Europe and the CIS (UNDP RBEC), 2007. http://iknowpolitics.org/sites/default/files/gender_mainstreaming_in_practice__a_toolkit_28part_i295b15d.pdf

Analiza sensibilă la gen (engl. Gender-Sensitive Analysis) – reiterează faptul că diferențele legate de gen nu sunt întotdeauna evidente. Avem nevoie de o sensibilitate, în special, pentru a înțelege și a aduce la cunoștința factorilor de decizie aceste diferențe posibile și reale.

Analiza conștientă de gen (engl. Gender-Aware Analysis) – subliniază că, deși diferențele de gen există adesea, cercetările și analiza tradițională nu le identifică și nu ne ajută în conștientizarea acestor diferențe. Pentru a crea această conștientizare, avem nevoie de o perspectivă de gen specifică.

Audit de gen

(engl. Gender Audit)

10 Auditul de gen este un tip structurat de evaluare din perspectivă de gen, pentru a stabili gradul de adaptare a unei situații sau a unei organizații față de cerințele de gen specifice într-un anumit context, necesar pentru a:

- stabili dacă există politici, practici, sisteme interne pentru includerea perspectivelor de gen și dacă funcționează adecvat;
- determina dacă mediul de lucru asigură egalitatea și echitatea de gen;
- identifica elementele-cheie lipsă, oportunitățile și amenințările existente;
- recomanda soluții de rezolvare a problemelor și sugestii de îmbunătățire;
- documenta bunele practici de egalitate de șanse pe piața muncii.

Blamarea victimei

(engl. Victim's Blaming)

Este termenul prin care se recurge la învinuirea victimei pentru ceea ce i s-a întâmplat. Acest fenomen este deseori întâlnit în societatea din R. Moldova, în special în situații de viol, violență domestică, hărțuire stradală etc., femeile fiind învinuite și responsa-

bilizate pentru ceea ce purtau sau pentru ceea ce au spus atunci când au fost agresate fizic, verbal sau sexual. Victimele violenței nu poartă vina pentru ceea ce li s-a întâmplat. Vina aparține doar persoanei care a comis agresiunea și care trebuie pedepsită conform legii.

Competența de gen

(engl. Gender Equality Competence)

Competența de gen se referă la capacitatea persoanei de a înțelege și valorifica esența egalității de gen în contextul drepturilor omului și libertăților fundamentale, de a conștientiza problemele de gen cu care se confruntă societatea, la capacitatea de a include dimensiunea de gen în activitatea sa profesională și viața privată, la capacitatea de a construi strategii vitale și scheme comportamentale alternative culturii patriarhale dominante.

Competența de gen include componenta cognitivă, componenta atitudinală, componenta comportamentală, având în vizor contextul formării profesionale și nevoia de manifestare a comportamentului specialistului. Componenta cognitivă vizează acumularea informațiilor relevante, conștientizarea esenței teoriei și conceptelor în materie de egalitate a genurilor și semnificației acestora în plan profesional și personal, precum și a capacităților de cunoaștere dobândite prin experiență. Componenta atitudinală presupune demonstrarea anumitor atitudini sensibile la gen și valori de gen profesionale și personale. Componenta comportamentală vizează deprinderile sau capacitățile de utilizare a cunoștințelor și de aplicare a valorilor de gen acumulate în viața publică (profesională) și privată (personală), asigurarea corelării acestora.

În context restrâns, aceasta reprezintă aptitudinile, attributele și comportamentele de care oamenii au nevoie pentru a integra în mod eficient problemele de gen în politicile și planurile și contribuie la construirea egalității de gen⁸.

⁸ Adaptat după: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1169>

Concilierea între viața profesională și viața personală/ viața de familie

(engl. Reconciliation Between Professional And Personal Life/ Family Life)

Expresia „conciliere” se referă la soluții instituționale care au în vedere atât exigențele familiei, cât și cele profesionale. Acestea includ: concediul parental pentru îngrijirea copiilor, soluții pentru îngrijirea copiilor și a persoanelor vârstnice, crearea unui context și organizarea condițiilor de lucru care să faciliteze concilierea responsabilităților profesionale cu cele personale pentru femei și bărbați.

Republica Moldova:

Codul muncii stipulează că: (2) *Angajatorul este obligat (art.10): f4) să asigure condiții egale, pentru femei și bărbați, de îmbinare a obligațiilor de serviciu cu cele familiale.* <http://lex.justice.md/md/326757/>

12

Concediul de maternitate

(engl. Maternal Leave)

Concediul la care o femeie are dreptul, pentru o perioadă continuativă, acordat înainte și/sau după naștere, conform legislației și practicilor naționale.

Republica Moldova:

Codul muncii stipulează Articolul 124. Concediul de maternitate și concediul parțial plătit pentru îngrijirea copilului (1) *Femeilor salariate și ucenicilor, precum și soțiilor aflate la întreținerea salariaților, li se acordă un concediu de maternitate ce include concediul prenatal cu o durată de 70 de zile calendaristice (în cazul sarcinilor cu 3 și mai mulți feți – 112 zile calendaristice) și concediul postnatal cu o durată de 56 de zile calendaristice (în cazul nașterilor complicate sau nașterii a doi sau mai mulți copii – 70 de zile calendaristice), plătinându-li-se pentru această perioadă indemnizații în modul prevăzut la art.123 alin.(2).*

Concediul paternal

(engl. Paternal Leave)

Concediul paternal este concediul limitat de care poate să beneficieze tatăl copilului – pentru a încuraja bărbații și a asigura participarea efectivă a tatălui la îngrijirea copilului nou-născut.

Republica Moldova:

Codul muncii stipulează Articolul 124¹. Concediul paternal

(1) Concediul paternal se acordă în condițiile prevăzute de prezentul articol pentru a asigura participarea efectivă a tatălui la îngrijirea copilului nou-născut.

(2) Tatăl copilului nou-născut beneficiază de dreptul la un concediu paternal de 14 zile calendaristice.

(3) Concediul paternal se acordă în baza unei cereri în formă scrisă, în primele 56 de zile de la nașterea copilului.

Consimțământul

(engl. Consent)

Se referă la oferirea acordului. În contextul relațiilor umane, consimțământul se referă și la oferirea acordului de a iniția o relație sexuală. Întreținerea relațiilor sexuale cu forța și fără obținerea consimțământului este considerată viol.

Cota

(engl. Gender Quotas)

Cota reprezintă un număr/ procentaj, stabilit de o anumită autoritate, ca acțiune afirmativă/ pozitivă temporară, în scopul de a depăși obstacolele structurale, pentru a reduce discrepanțele/ discriminarea într-o anumită zonă a pieței muncii sau în alt domeniu, mai ales în cel de luare a deciziilor. De exemplu, prin cote poate fi sporită reprezentativitatea femeilor în anumite domenii, în speranța că ele vor reuși să determine invalidarea unor stereotipuri de gen și că vor crea, pornind de la cunoașterea problemicii de gen, politici integratoare care să reducă discriminarea în toate domeniile de activitate. Cele mai vizibile domenii în care

se practică stabilirea de cote sunt politica, sistemul educațional și domeniul administrației publice, unde performanțele se apreciază și în funcție de numărul de femei care ajung în poziții superioare de luare a deciziilor.

În Republica Moldova a fost introdusă cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe și plasamentul pe liste: din fiecare 10 candidați incluși în listă 3 trebuie să fie reprezentanții unui singur gen <https://a.cec.md/storage/ckfinder/files/Circular%C4%83%201049.pdf>

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați prevede *Articolul 7. Egalitatea de șanse în domeniul electoral, în activitatea partidelor și a altor organizații social-politice*

(2) *Partidele politice sunt obligate să contribuie la asigurarea egalității de drepturi și de șanse între membrii săi femei și bărbați, respectând o cotă minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe la:*

- a) asigurarea reprezentării în organele de conducere;
- b) reprezentarea femeilor și bărbaților în listele de candidați fără discriminare după criteriul de sex.

Codul electoral stipulează: (3) *Listele candidaților pentru alegerile parlamentare și locale vor fi întocmite respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe.*

„Curriculumul ascuns”

(engl. Hidden Curriculum)

Acesta conține și definește condițiile culturale ale dezvoltării personale prin determinarea rolurilor de gen, sarcinilor și așteptărilor personale și sociale față de sexe, afectând în mare măsură succesul sau eșecul sarcinilor sociale realizate. Genul este un element important al curriculumului ascuns. Curriculumul ascuns poate re-fortifica rolurile tradiționale de gen, în special prin menținerea/ reproducerea stereotipurilor patriarhale.

Considerăm importantă specificarea dimensiunilor „curriculumului ascuns”: organizarea instituției de învățământ și stratificarea de gen a corpului didactic, conținutul disciplinelor de studii și stilul de predare, propuse de cercetătoarea E. Ярская-Смирнова⁹, la fel și conținuturile materialelor didactice și relațiile dintre profesori, manageri școlari și elevi. Analiza de gen a elementelor sistemice menționate permite evaluarea reală a patternurilor de gen comportamentale adresate fetelor și băieților, „sexismul ascuns” în cadrul instituțiilor de învățământ și în conținuturile disciplinelor de studii/materialelor didactice etc. Relevantă la acest capitol este evidențierea de către A. Мишель a formelor de sexism „ascuns” și „deschis” în școală. Sexismul deschis vizează existența programelor de studii diferite pentru fete și băieți (de exemplu, la lecțiile de muncă). Sexismul ascuns se observă în organizarea sistemului de învățământ (poziționarea bărbaților în calitate de manageri, aceștia fiind în minoritate în sistem); atitudinile diferențiate ale pedagogilor față de băieți și fete¹⁰.

Curriculumul sensibil la gen

(engl. Gender Sensitive Curriculum)

În sens larg, curriculumul sensibil la gen include climatul de gen al instituțiilor de învățământ, ansamblul activităților educative, al evenimentelor și etapelor prin care sunt organizate experiențele de învățare sensibile la gen și echitabile ale elevilor pe durata instruirii, pentru realizarea scopurilor și obiectivelor procesului educativ prin prisma de gen. Toate acestea corelează cu ODD 4, care prevede accesul și menținerea tuturor fetelor și băieților în

⁹ ЯРСКАЯ-СМИРНОВА, Е.Р. Понятие скрытого учебного плана. În Гендерные исследования. 2001, nr. 1, с.295-301.

¹⁰ Аруд: Гендер как инструмент познания и преобразования общества. Материалы международной конференции «Гендерные исследования: люди и темы, которые объединяют сообщество», Москва, 4-5 апреля 2005 г. (Редакторы-составители Е.А. Баллаева, О.А. Воронина, Л.Г. Луныкова). Москва, 2006. 304с.

școală etc. Cultura școlii și practicile relaționale în afara lecțiilor formale, de exemplu, în curtea și/sau cantina școlii, deseori afectează instruirea fetelor și băieților. Astfel, egalitatea de gen trebuie să fie o componentă importantă a dezvoltării curriculumului școlar și a modalităților de predare.

În sens restrâns, curriculumul sensibil la gen vizează dimensiunea de gen a ansamblului de documente oficiale care stabilesc și reglementează cadrul de referință unitar privind obiectivele, conținuturile, activitățile de învățare și de evaluare, în baza căora este organizat procesul educativ în instituțiile de învățământ. Documentele menționate cuprind planurile de învățământ, programele disciplinelor de studii, manualele, materialele didactice, normele de evaluare etc.

Date dezagregate în funcție de sex/ gen

16 (engl. Gender Disaggregated Data)

Toate datele statistice referitoare la persoane trebuie colectate, centralizate și prezentate dezagregate în funcție de sex; toate variabilele și caracteristicile trebuie analizate și prezentate având criteriul „sex” drept principiu de clasificare primar și general.

Colectarea datelor și informațiilor statistice în funcție de gen permite o analiză comparativă a situației femeilor și bărbaților.

În acest context, mai relevant este termenul „statistica de gen”, care nu înseamnă doar producerea de date statistice referitoare la femei și este mai mult decât simpla dezagregare a datelor statistice în funcție de sex. Producerea de statistici care să reflecte în mod adecvat aspectele de gen implică faptul că toate statisticile trebuie să fie produse luând în considerare realitățile socioeconomice diferite ale femeilor și bărbaților la nivelul societății. Acest lucru înseamnă că toate datele statistice (atât cele referitoare la indivizi, cât și cele care nu sunt legate în mod direct de indivizi) trebuie să fie colectate, compilate și analizate luându-se în considerare factorii de gen care influențează diferit femeile și bărbații. Acest lucru se poate numi integrarea perspectivei de gen în statis-

tici („Gender Mainstreaming in Statistics”)¹¹.

Diferența de gen

(engl. Gender Gap)

Diferența de gen reprezintă decalajele de gen care indică diferențele de situație între femei și bărbați, identificate în baza analizei de gen. Se poate spune că există o diferență de gen atunci când scopurile bărbaților și femeilor diferă în funcție de atitudini, interese, comportamente, cunoștințe, perspective și preferințe cu privire la aspecte precum sprijinul pentru politici, programe sau schimbări specifice în societate. Diferențele de gen pot fi atribuite diferențelor dintre bărbați și femei din punctul de vedere al perspectivelor, preferințelor economice și sociale, experiențelor și autonomiei. Diferențele de gen sunt influențate de rasă, clasă, vârstă, starea civilă și religie, printre alți factori.

Atunci când bărbați și femei din aceeași clasă socială și rasă împărtășesc aceleași păreri și sentimente cu privire la probleme specifice, se poate concluziona că nu există decalaje¹².

17

Discriminarea

(engl. Discrimination)

Discriminarea se caracterizează prin reunirea a două elemente, mai precis *tratarea diferită a unor persoane aflate în situații identice sau comparabile* (sau, dimpotrivă, *tratarea identică a unor persoane aflate în situații diferite*), pe de o parte, și lipsa unei justificări obiective pentru un asemenea tratament, pe de altă parte.

Este un tratament diferențiat, deseori realizat în baza stereotipurilor și prejudecăților. Discriminarea poate avea loc în orice domeniu și oricine poate deveni victimă a discriminării. Una dintre consecințele discriminării constă în limitarea accesului la resurse economice, de exemplu, neangajarea în câmpul muncii

¹¹ http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Gender/Gen_Guide_2008.pdf

¹² <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231646>

pentru că acea persoană este de etnie romă, rusă, bulgară etc. Discriminarea este o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului. Fiecare dintre noi are dreptul de a nu fi discriminat.

Republica Moldova:

Legea nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității stipulează:

discriminare – orice deosebire, excludere, restricție ori preferință în drepturi și libertăți a persoanei sau a unui grup de persoane, precum și susținerea comportamentului discriminatoriu bazat pe criteriile reale, stipulate de prezenta lege sau pe criterii presupuse (art.2);

criteriile de discriminare: rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limbă, religie sau convingeri, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, apartenență politică sau orice alt criteriu similar (art.1).

<http://lex.justice.md/md/343361/>

18

Persoanele discriminate se pot adresa la *Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității*, care este un organ colegial cu statut de persoană juridică de drept public, instituit în scopul asigurării protecției împotriva discriminării și al asigurării egalității tuturor persoanelor care se consideră a fi victime ale discriminării. <https://egalitate.md/>

Discriminare după criteriul de sex – orice deosebire, excepție, limitare ori preferință având drept scop ori consecință limitarea sau intimidarea recunoașterii, exercitării și implementării pe bază de egalitate între femei și bărbați a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (*Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați*).

Discriminarea după criteriul de sex sau discriminarea în bază de gen la locul de muncă/de studii se referă la situațiile în care persoanele sunt tratate diferit pentru că sunt femei sau bărbați.

Discriminarea directă în bază de gen

(engl. Direct Gender-based Discrimination)

Discriminarea directă apare atunci când o diferență de tratament se întemeiază în mod direct și explicit pe distincții bazate exclusiv pe sex și pe caracteristici ale femeilor sau ale bărbaților, care nu pot fi justificate în mod obiectiv. Situații de discriminare directă după criteriu de sex/ gen:

- un anunț de angajare specifică faptul că postul este destinat exclusiv bărbaților;
- refuzul de promovare din cauza sarcinii ori planificării unei sarcini;
- concedierea sau demisia forțată din cauza sarcinii;
- transferarea într-o altă funcție/ poziție fără să existe motive medicale (în caz de sarcină).

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: *discriminare directă după criteriul de sex – orice acțiune care, în situații similare, discriminează o persoană în comparație cu o altă persoană de alt sex, inclusiv din cauza sarcinii, maternității sau paternității (art.2).*

19

Discriminarea indirectă în bază de gen

(engl. Indirect Gender-based Discrimination)

Aceasta apare când o lege, o politică sau un program nu sunt în aparență discriminatorii, dar au un efect discriminatoriu atunci când este pus(ă) în aplicare. Acest lucru se poate întâmpla, de exemplu, atunci când femeile sunt dezavantajate în raport cu bărbații în ceea ce privește beneficierea de o anumită oportunitate sau avantaj ca urmare a inegalităților preexistente. La fel, când cursurile de perfecționare sau trainingurile din cadrul companiei sunt stabilite la ore târzii – aceste decizii discriminează în mod indirect angajatele care au copii, ele fiind cele care în majoritatea cazurilor iau copiii de la grădiniță sau de la școală.

O politică la nivel de companie, care prevede că pentru avansarea în carieră contează disponibilitatea angajaților de a pleca în delegații pe termen lung – aceasta dezavantajează indirect femeile, deoarece există o probabilitate mai mare ca ele să nu poată pleca în misiuni din cauza responsabilităților de îngrijire a copiilor.

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: *discriminare indirectă după criteriul de sex – orice acțiune, regulă, criteriu sau practică identică pentru femei și bărbați, dar cu efect ori rezultat inegal pentru unul dintre sexe, cu excepția acțiunilor afirmative (art.2).*

Discriminare multiplă

(engl. Multiple Discrimination)

Ca urmare a combinației criteriului de sex cu alți factori, cum ar fi, de exemplu, rasa, culoarea, limba, religia, opiniile politice sau de altă natură, originea națională sau socială, asocierea cu o minoritate națională, proprietatea, nașterea sau alt statut, anumite grupe de femei sau bărbați se află într-o poziție extrem de vulnerabilă. Deseori, pe lângă discriminarea pe criterii de sex, unele femei sunt supuse simultan unuia sau mai multor altor tipuri de discriminare.

De exemplu, femeile în etate sau de vârstă pensionară, la angajare în câmpul muncii, sunt supuse unei discriminări multiple – pentru că sunt femei și pentru că nu mai sunt tinere.

Discursul instigator la ură

(engl. Hate Speech)

Se referă la un discurs care incită la ură față de o anumită persoană sau un grup de persoane care împărtășesc aceleași caracteristici cum ar fi rasa, etnia, limba vorbită, religia, genul, vârsta, orientarea sexuală etc. Un discurs de ură este deseori bazat pe stereotipuri și prejudecăți.

Echilibrul de gen

(engl. Gender Balance)

Se referă la raportul numeric dintre bărbați și femei ca o formă de reprezentare a ambelor sexe în cadrul diverselor domenii. Echilibrul de gen asigură ca participarea celor două sexe să fie proporțională în raport cu ponderea populației. De exemplu, Parlamentul Republicii Moldova ar trebui să fie format din 50% bărbați și 50% femei, deoarece populația țării este formată din 49% bărbați și 51% femei.

Termenul „echilibru de gen” se referă la „o distribuție echitabilă a oportunităților și resurselor vieții între femei și bărbați și/sau reprezentarea egală a femeilor și bărbaților”. Având în vedere diferențele dintre bărbați și femei, tratamentul egal nu poate avea ca urmare rezultate întotdeauna egale.

<https://www.oecd.org/gov/gender-balance-guide-uae-2017.pdf>

21

Echitatea de gen

(engl. Gender Equity)

Aceasta se referă la o etapă sau strategie în procesul de realizare a egalității de gen – măsuri direcționate, care sunt adesea necesare pentru a compensa dezavantajele istorice și sociale care împiedică femeile și bărbații să fie egali. Aceste măsuri, cum ar fi acțiunea afirmativă, pot necesita un tratament diferit de femei și bărbați pentru a asigura un rezultat egal¹³.

Se referă la crearea de condiții pentru femei și bărbați în funcție de necesitățile individuale și de grup ale acestora. *De exemplu, femeile ar trebui să poată solicita zile de odihnă atunci când au menstruație sau locul de muncă ar trebui să fie acomodat, astfel încât acestea să se poată odihni în caz de necesitate, dat fiind că ciclul menstrual este deseori dureros și creează disconfort.*

Un alt exemplu de echitate de gen este cel de acomodare a femeilor care alăptează. În mai multe țări, inclusiv în Republica Moldo-

¹³ Adaptat după: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231646>

va, angajatorii sunt obligați să ofere un spațiu privat femeilor pentru alăptarea micuților, în caz de necesitate.

Egalitatea de gen, egalitatea dintre bărbați și femei	Echitatea de gen
• nu înseamnă că femeile și bărbații trebuie să devină aceiași; • dar că drepturile, responsabilitățile și oportunitățile lor nu vor depinde dacă s-au născut bărbați sau femei.	Echitatea de gen înseamnă echitate de tratament pentru bărbați și femei în funcție de nevoile lor.

Egalitatea de gen

(engl. Gender Equality)

Termenul menționat nu include egalitatea forțelor fizice ale bărbaților și femeilor, nu-și pune drept scop identificarea bărbatului cu femeia; dar, ținând cont de diferențele fizice legate de apartenența la diferite sexe, se axează pe posibilitățile de valorificare a potențialului și capacităților acestora. Egalitatea genurilor este tratată tridimensional: ca egalitate de drepturi, egalitate de responsabilități, egalitate de șanse/ oportunități. Ideea centrală a egalității genurilor o constituie ideea participării multilaterale de la egal la egal a femeilor și bărbaților la viața societății, fiind promovată teza oferirii de șanse egale ambelor genuri.

Astfel, acesta se referă la acceptarea și valorizarea potențialului femeilor și bărbaților în egală măsură în toate domeniile vieții. Egalitatea de gen este un drept prin care oricine este liber să-și dezvolte propriile aptitudini și să-și exprime opțiunile, fără a fi influențat de particularitățile sexului căruia îi aparține. Comportamentele, aspirațiile și nevoile diferite ale femeilor și bărbaților trebuie să beneficieze de apreciere și promovare egală.

Egalitatea de gen nu este un lux sau un privilegiu. Este fun-

damentată de cadrul juridic internațional, care include: dreptul internațional al drepturilor omului, drepturile omului, ale femeilor (de exemplu, Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW) și securitatea ONU Rezoluția Consiliului 1325), drepturile omului pentru copii, dreptul umanitar internațional etc.

Egalitatea de gen nu înseamnă că femeile și bărbații sunt la fel, dar că se bucură de drepturi egale, de oportunități egale, iar șansele de viață nu sunt guvernate sau limitate de faptul dacă s-au născut femei sau bărbați.

Egalitatea de jure (numită uneori egalitate formală sau „guvernare pe hârtie”) se referă la egalitatea în fața legii. Egalitatea de facto se referă la egalitatea în practică (reală).

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: *egalitate între femei și bărbați – egalitate în drepturi, șanse egale în exercitarea drepturilor, participare egală în toate sferile vieții, tratare egală a femeilor și bărbaților (art.2).*

23

Egalitatea de șanse

(engl. Equal Opportunities)

Este crearea condițiilor necesare pentru femei și bărbați pentru a se dezvolta conform aspirațiilor și de a-și valoriza potențialul.

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 09.02.2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse pentru femei și bărbați stipulează: *egalitate de șanse – lipsă de bariere în participarea pe bază de egalitate a femeilor și bărbaților la activități din sfera politică, economică, socială, culturală, din alte sfere ale vieții (art.2).*

Educația de gen

(engl. Gender Education)

Educația de gen reprezintă demersul educativ social, orientat spre formarea/ dezvoltarea personalității fetelor și băieților, ce include ansamblul de relații, influențe și acțiuni în vederea realizării eficiente a rolurilor sociale multifuncționale. Totodată, Educația de gen reprezintă un instrument important de introducere a dimensiunii de gen în dezvoltarea societății și realizării egalității genurilor.

Educația de gen se bazează pe principiile fundamentale care vizează procesul educațional, prin luarea în considerare a specificului de gen, astfel fiind conturate următoarele principii specifice:

- principiul tratamentului egal al fetelor și băieților;
- principiul corelării și continuității axiologice între educația de gen și „noile educații”;
- principiul valorificării experiențelor și trăirilor de gen ale educabililor;
- principiul unității valorilor umane fundamentale, valorilor naționale, valorilor de gen;
- principiul respectării egalității de gen la nivel personal și societal;
- principiul corelării optime a aspectelor psihofiziologice și de gen, social-politice, cultural-spirituale ale educației.

Pe de altă parte, educația de gen reprezintă o parte necesară a programelor de învățământ la toate nivelurile sistemului de învățământ, care ar permite atât fetelor, cât și băieților, femeilor și bărbaților să înțeleagă modul în care construcțiile masculinităților și femininităților și modelele de atribuire a rolurilor sociale – care modelează societățile noastre – le influențează viața, relațiile, traiectoriile de carieră etc.¹⁴.

¹⁴ <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1166>

Feminismul

(engl. Feminism)

Poziția politică și angajamentul de a schimba poziția politică a femeilor și de a promova egalitatea de gen, pe baza tezei că femeile sunt subjugate din cauza corpului lor de gen, adică sexului.

Toate feminismele sunt de acord că femeile se află în poziția de subordonare în raport cu bărbații. Pe lângă trei valuri de feminism și postfeminism, există mai multe curente și orientări feministe, de exemplu, feministe marxiste, feministe liberale, feministe cyber, feministe lesbiene, feminism radical, feminism și psihanaliză etc.

Obiectivul principal al feminismului contemporan este fie reevaluarea și reconceptualizarea pozițiilor și rolurilor femeilor, fie deconstrucția formelor ascunse de discriminare și excludere de gen¹⁵.

Indiferent de criticile adresate feminismului, realizări ca dreptul la vot și dreptul la educație sunt rezultatul luptei feministelor. Astăzi temele feministelor diferă de la țară la țară: de la acces la educație a fetelor până la oportunități egale pentru fete și băieți la toate etapele procesului educațional (inclusiv educația sexuală) și încadrare pe piața muncii.

Genul

(engl. Gender)

Genul este deseori asociat cu sexul biologic, astfel se creează confuzia că genul și sexul sunt la fel. Cu sexul te naști, genul se învață. Genul se manifestă prin roluri de gen. *Gender reprezintă aspectul social al relațiilor dintre femei și bărbați, care se manifestă în toate sferele vieții* (Legea 5-XVI din 09.02.2006).

Genul se referă la atributele sociale și la oportunitățile asociate cu ceea ce înseamnă a fi bărbat sau femeie și la relațiile din-

¹⁵ <https://eige.europa.eu/taxonomy/term/1130>

tre femei și bărbați, băieți și fete. Aceste atribute, oportunități și relații sunt construite la nivel social și sunt învățate prin procese de socializare. Ele sunt specifice în funcție de context/ perioadă și se pot schimba. Genul determină ceea ce este anticipat, permis și apreciat la o femeie sau la un bărbat într-un anumit context. În majoritatea societăților, există diferențe și inegalități între femei și bărbați în ceea ce privește responsabilitățile delegate, activitățile întreprinse, accesul la resurse și controlul acestora, oportunitățile de luare a deciziilor. Genul face parte din contextul sociocultural mai larg. Alte criterii importante pentru o analiză socioculturală includ clasa, rasa, nivelul de sărăcie, grupul etnic și vârsta.

Sex = Diferențele biologice dintre femei și bărbați	Gen = Relațiile sociale dintre femei și bărbați
– Doar femeile pot naște și alăpta – Doar bărbații pot insemina	– Femeile pot fi buni prim-miniștri – Bărbații pot avea grijă de creșterea și educarea copiilor

Hărțuirea sexuală

(engl. Sexual Harassment)

Se referă la propuneri sau avansuri sexuale directe/ indirecte cu scopul de a obține sau de a oferi anumite beneficii. Se mai referă la comentarii indecente sau obscene, atingeri intenționate, nedorite, glume și aluzii cu tentă sexuală, priviri insistente asupra unor părți ale corpului, ocheade sau gesturi cu subînțeles, afișarea de poze ofensatoare din punct de vedere sexual. Hărțuirea sexuală este diferită de flirt. Un flirt nesolicitat sau insistent după ce a fost respins poate fi considerat hărțuire sexuală. Limita dintre flirt și hărțuire sexuală se stabilește prin existența conștiinței, adică oferirea acordului de a primit comentarii, propuneri, solicitări cu

tentă sexuală. Flirtul implică consimțământul ambelor părți. Hărțuirea sexuală are loc împotriva voinței persoanei, având ca efect suferințe și prejudicii.

Codul penal al Republicii Moldova (art.173):

Hărțuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acțiuni cu caracter sexual nedorite, săvârșite prin amenințare, constrângere, șantaj,

se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 850 de unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani.

<http://lex.justice.md/md/331268/>

Identitatea de gen

(engl. Gender Identity)

Se referă la genul cu care se identifică o persoană – fie masculin, fie feminin, fie o combinație sau genul prin care este definită o persoană de către alți oameni, pe baza caracteristicilor percepute: roluri de gen, vestimentație, comportamente sociale. Identitatea de gen poate fi influențată de normele de gen, de familie și tradiții, de religie, de apartenența la un anumit grup, de situația socială etc. și poate avea un caracter dinamic.

Limbajul sexist

(engl. Sexist Language)

Limbajul sexist include termeni și expresii care jignesc sau trivializează fie femeile, fie bărbații, după caz (încadrarea indivizilor în categorii pe baza stereotipurilor, folosirea de etichete jignitoare, umor deplasat, folosirea cuvintelor care exclud). Se referă la expresii și cuvinte care sunt folosite pentru a denigra femeile sau bărbații.

De exemplu, discursul disprețului față de femeile necăsătoare, care nu au copii/„sterpe”, și/dar se angajează în competiția politică, implicit și în cea pentru portofoliul de președinte al țării – a fost utilizat frecvent în timpul scrutinului prezidențial din 2016, în special în pozițiile susținătorilor candidatului X cu referire la contracandidata sa. Acest discurs a fost recunoscut ca fiind sexist și a fost sancționat conform legislației.

Republica Moldova:

Legea nr. 5-XVI din 9 februarie 2006 cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați definește: „limbaj sexist – expresii și adresări ce prezintă femeia și bărbatul în manieră umilitoare, degradantă și violentă, ofensând demnitatea acestora” (art. 2).

Totodată, articolul 8. Egalitatea de șanse în mass-media, alin. (2) stipulează: „Este inadmisibilă și se sancționează conform legislației publicarea oricăror materiale și informații de caracter sexist și utilizarea limbajului sexist”.

Limbajul sexist urmează a fi înlocuit cu limbajul echilibrat în privința genului (gender sensibil), justificat din punct de vedere sociocultural, recomandat și în mediul educațional, este acela ce asigură prin expresiile și conotațiile sale la nivel discursiv echitatea de gen, bazată pe respectarea drepturilor egale ale fetelor și băieților, femeilor și bărbaților într-o democrație participativă.

Masculinitatea toxică

(engl. Toxic Masculinity)

Masculinitatea toxică este una dintre modalitățile prin care patriarhatul aduce daune bărbaților. Se referă la atitudinile construite social, care descriu rolul de gen masculin ca fiind violent, șomer, agresiv, sexual și așa mai departe.

Masculinitatea toxică reprezintă așteptări culturale și standarde ale comportamentului agresiv pentru bărbați, care sunt dău-

nătoare nu numai femeilor și societății, ci și bărbaților înșiși.

Exemple:

- *ideea omniprezentă a interacțiunilor bărbat-femeie ca concurență, nu cooperare;*
- *ideea omniprezentă potrivit căreia bărbații nu pot înțelege cu adevărat femeile și invers – și, ulterior, că nu se poate stabili nicio colaborare adevărată/ companionship între diferite sexe;*
- *așteptarea că bărbații reali sunt puternici și că manifestarea emoției este incompatibilă cu calitatea de a fi puternic. Furia este încadrată fie ca o excepție de la regulă, fie ca o emoție;*
- *ideea că un bărbat real nu poate fi victimă a abuzului sau că a vorbi despre asta este rușinos în raport cu bărbații;*
- *modelul de bărbat real: sunt interesați de sex, vor să facă sex și sunt gata să facă sex oricând;*
- *ideea că bărbații reali ar trebui să fie pregătiți să fie violenți, chiar și atunci când nu este solicitat acest lucru.*

Tradus și adaptat după: https://geekfeminism.wikia.org/wiki/Toxic_masculinity

Conceptul „masculinitate toxică” este folosit pentru identificarea comportamentelor toxice, care afectează bărbații prin următoarele situații:

- rușinea, disocierea și evitarea expresiei emoționale;
- încredere în sine extremă;
- aspirație extremă pentru dominația fizică, sexuală și intelectuală;
- devalorizarea opiniilor, corpului și a sentimentelor femeilor.
- condamnarea vehementă a elementelor „feminine” la alți bărbați (grijă, empatie, cooperare etc.).

Masculinitatea toxică este utilizată pentru descrierea normelor comportamentale ale bărbaților, care aduc prejudicii societății. Acestea sunt direct legate cu stereotipurile tradiționale cu re-

ferire la comportamentele feminine și masculine strict delimitate, afectând alegerea bărbaților în favoarea activităților și emoțiilor non-tradiționale.

Misoginia

(engl. Misogyny)

Este o atitudine de ură, aversiune, ostilitate sau dispreț față de femei. De fapt, misoginia este încorporată în obiceiurile și instituțiile noastre.

În același timp, misoginia nu se referă la ostilitatea bărbaților sau la ura față de femei, ci la controlul și pedepsirea femeilor care contestă dominația masculină. Misoginia susține femeile care consolidează statu-quo-ul (patriarhatul) și le pedepsește pe acelea care nu se conformează cerințelor sociale tradiționale¹⁶.

30

Exemplu:

Cazul Greta Thunberg, care prin discursul său proactiv în favoarea prevenirii schimbărilor climatice, a speriat multă lume implicată în afaceri cu impact asupra mediului, declașând acțiuni de bullying asupra adolescenței din partea bărbaților conservatori. Și unii dintre ei ajung la isterie, la limita misoginismului pentru a sustrage atenția de la mesajul ei.

Nu este un accident retoric că criticii lui Thunberg, de aproape 17 ani, o numesc aproape întotdeauna „copilă”. Această infantilizare este însoțită invariabil de acuzații de emoționalitate, isterie, tulburări mentale și incapacitatea de a gândi pentru ea însăși – etichete stereotipice feminine, care sunt utilizate în mod tradițional pentru a duce în tăcere discursul public al femeilor și a submina autoritatea lor.

<http://theconversation.com/misogyny-male-age-and-the-words-men-use-to-describe-greta-thunberg-124347>

¹⁶ Adaptat după: <https://www.vox.com/identities/2017/12/5/16705284/metoo-weinstein-misogyny-trump-sexism>

Misandria

(engl. Misandry)

Este o atitudine de ură, aversiune, ostilitate sau dispreț față de bărbați.

Neutru la gen

(engl. Gender-neutral)

Termenul „neutru din punctul de vedere al genului” (gender-neutral) înseamnă politică, program sau situație care nu are un impact pozitiv sau negativ diferențiat în ceea ce privește relațiile de gen sau egalitatea între femei și bărbați. Cu toate acestea, ceea ce este adesea perceput ca fiind neutru din punctul de vedere al genului, inclusiv în domeniul educației, reflectă adesea miopia de gen în practică (nerecunoașterea particularităților de gen)¹⁷.

Politici de gen

(engl. Gender Policies)

Se referă la stabilirea standardelor juridice de garantare a exercitării principiului de egalitate de gen și a principiului nediscriminării care nu este suficientă pentru realizarea unei egalități reale de gen. Pentru a-și îndeplini angajamentele asumate, guvernele trebuie să pună în aplicare și să implementeze în mod eficient măsuri de politici proactive și diferite strategii care au fost recunoscute de către organizațiile internaționale ca fiind indispensabile în urmărirea obiectivului de egalitate de gen într-un mod eficace. O abordare duală a acestor strategii este în genere acceptată: pe de o parte, exercitarea de acțiuni specifice inclusiv acțiuni pozitive/măsuri temporare speciale și, pe de altă parte, aplicarea integrării perspectivei de gen în toate procesele și domeniile de politică.

¹⁷ Adaptat după: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1190>

Republica Moldova, cadrul legislativ:

- *Legea nr. 5-XVI cu privire la asigurarea egalității de șanse între femei și bărbați* (2006)

<http://lex.justice.md/md/315674/>

- *Strategia pentru asigurarea egalității între femei și bărbați pe anii 2017-2021 și Planul de acțiuni privind implementarea acesteia* <http://lex.justice.md/md/370442/>

- *Legea cu privire la asigurarea egalității nr.121 din 25 mai 2012 (discriminarea)*

<http://lex.justice.md/md/343361/>

- *Legea nr. 71 din 14.04.2016 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (cota de gen, publicitatea sexistă)* <http://lex.justice.md/md/365019/>

- *Programul național de implementare a Rezoluției 1325 a Consiliului de Securitate al ONU privind femeile, pacea și securitatea pentru anii 2018-2021 și Planul de acțiuni cu privire la punerea în aplicare a acestuia* <http://lex.justice.md/md/374810/> ș.a.

Patriarhatul

(engl. Patriarchy)

Patriarhatul reprezintă un anume tip de relații sociale, bazate pe dominația bărbaților și poziția de supunere, secundară a femeilor. Tatăl este capul familiei, având autoritate asupra femeilor și copiilor. Rigiditatea relațiilor bazate pe ideile patriarhale poate limita luarea deciziilor personale și profesionale a femeilor și bărbaților deopotrivă.

Patriarhatul, de asemenea, se referă la un sistem de guvernare de către bărbați, precum și la poziția dominantă a bărbaților în sistemele sociale sau culturale. Este un model de societate construită pe o structură ierarhică unde bărbații dețin controlul și puterea de decizie.

Ideile patriarhatului, înrădăcinate în tradițiile culturale și modul de viață al unor grupuri, pot fi reproduse prin procesul educațional, în special prin curriculumul „ascuns”.

Pedagogia de gen

(engl. Gender Pedagogy)

Pedagogia de gen reprezintă un domeniu al științelor educației care, în baza legităților și strategiilor educaționale generale și specifice de gen, studiază și valorifică în mod adecvat procesul socializării de gen și de formare a culturii de gen.

În sens larg, pedagogia de gen reprezintă un domeniu al științelor educației cu caracter teoretic, praxiologic și prospectiv, care studiază și dirijează procesul socializării de gen și are drept finalitate formarea unei personalități integral dezvoltate și sensibile la gen în viața publică și privată, capabile să facă față transformărilor sociale, valorificându-și pe deplin potențialul și competențele.

În sens îngust, pedagogia de gen studiază procesul instructiv-educativ în materie de egalitate între genuri. În plan funcțional, pedagogia de gen constituie totalitatea strategiilor, orientate spre asigurarea unui confort psihosocial, sensibil la gen, elevilor întru depășirea mai ușoară a problemelor socializării, a căror parte componentă este autoidentificarea copilului ca băiat sau ca fată. În acest sens, drept scop al pedagogiei de gen se propune dirijarea procesului socializării de gen prin intermediul educației de gen. Drept rezultat, are loc diminuarea influenței stereotipurilor de gen în favoarea valorificării și dezvoltării vocațiilor personale ale individului.

33

Perspectiva de gen

(engl. Gender Perspective)

Reprezintă o modalitate de abordare, care are în vedere impactul dimensiunii genului asupra oportunităților, rolurilor sociale și interacțiunii oamenilor. Aceasta permite efectuarea de analize de gen și, ulterior, integrarea perspectivei de gen în orice program, politici care au la bază înțelegerea realității socioeconomice a femeilor și bărbaților.

Integrarea perspectivei de gen are o dublă dimensiune: ea presupune atât integrarea unei perspective de gen în conținutul diferitor politici, cât și rezolvarea problemei reprezentării femeilor și a bărbaților în politicile respective. Ambele dimensiuni – repre-

zentarea echilibrată a femeilor și bărbaților și conținutul atent la dimensiunea de gen – trebuie luate în considerare în toate etapele procesului de elaborare a politicilor¹⁸.

Plafonul de sticlă

(engl. The Glass Ceiling)

Termenul se referă la obstacolele care împiedică femeile să accedă la poziții de top într-o organizație, fie că aceasta este publică sau privată. Astfel, acesta poate viza domeniile politic, public, juridic, social și economic. Termenul „sticlă” este folosit deoarece aceste impedimente sunt aparent invizibile și sunt, de obicei, legate de menținerea statu-quo-ului în organizații, spre deosebire de oportunitățile transparente și egale de avansare în carieră pentru femei și bărbați în cadrul organizațiilor¹⁹.

Publicitatea sexistă

(engl. Sexist Advertisement)

Publicitatea sexistă sau sexismul în publicitate înseamnă folosirea unor clișee legate de gen, de obicei de femei (dar și bărbați), promovând anumite stereotipuri și prejudecăți, care accentuează imaginea femeilor sau bărbaților ca obiecte sexuale.

Legea nr. 71 din 14.04.2016 introduce în Legea nr. 1227 din 27.06.1997 cu privire la publicitate articolul 111, care oferă definiția legală a publicității sexiste. Așadar, se consideră sexistă publicitatea care:

- *prezintă femeia sau bărbatul drept obiect sexual, în situații umilitoare sau degradante, violente și care ofensează demnitatea umană;*
- *promovează stereotipuri sexiste în scop discriminatoriu, cu menținerea percepției tradiționale asupra femeii drept o ființă slabă, vulnerabilă și dependentă, având o poziție socială inferioară.*

<http://lex.justice.md/md/365019/>

¹⁸http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2016-0034_RO.html?redirect

¹⁹http://descentralizare.gov.md/public/publications/936268_md_gender_mainstre.pdf

Prejudecățile de gen

(engl. Gender Prejudices)

Termenul este cel mai adesea folosit cu referire la opiniile preconcepute față de anumiți oameni sau o persoană din motive de rasă/ etnie, sex, clasă socială, vârstă, handicap, religie, sexualitate, naționalitate sau alte caracteristici personale. Gordon Allport a definit prejudecata ca un „sentiment, favorabil sau nefavorabil, față de o persoană sau un lucru, înainte de, sau nefiind bazat pe, experiența reală”.

Prejudecățile de gen sunt opiniile pe care le avem față de femei și bărbați fără cunoașterea directă a faptelor. Prejudecățile sunt impuse prin educația de la părinți, școală, televizor, societate. Prejudecățile nu sunt fixe. Ele pot fi diminuate și eliminate prin cunoaștere și deschidere de a afla informație nouă și de alternativă.

Rolurile de gen

(engl. Gender Roles)

Rolurile de gen reprezintă atitudinile și comportamentele dominante pe care societatea le asociază cu fiecare gen, respectiv cu drepturile și responsabilitățile femeilor și bărbaților. Acestea:

- presupun o combinație de comportamente psihologice, atitudini, norme și valori, desemnate ca fiind masculine sau feminine;
- sunt învățate și diferă de la o societate la alta, de la o cultură la alta;
- sunt într-o continuă schimbare = produsul unei anumite perioade de timp;
- sunt în mod esențial legate de diviziunea muncii în diverse comunități și societăți etc.

De exemplu, se consideră că locul femeilor este la bucătărie, iar al bărbaților să aducă bani în casă. Acestea sunt niște roluri de gen atribuite femeilor și bărbaților fără nicio bază științifică ce ar determina că într-adevăr femeile sunt bune numai la gătit, iar bărbații sunt buni numai la adus bani în casă.

Promovarea rolurilor de gen tradiționale prin ignorarea necesităților și potențialului real al femeilor și bărbaților poate duce la discriminare.

Securitatea sensibilă la gen

(engl. Gender-Sensitive Security)

Securitatea sensibilă la gen este un concept științific recent și, prin urmare, încă este în curs de dezvoltare. Consiliul de Securitate ONU a făcut referire la acest concept în Rezoluția 1325 ca fiind „egalitatea de gen, securitatea și drepturile omului”.

Securitatea sensibilă la gen se concentrează asupra preocupărilor privind securitatea socială, având drept scop asigurarea consolidării drepturilor grupurilor pentru menținerea condițiilor de viață durabile. Aceasta prevede combaterea marginalizării și diferitor forme de violență (violența domestică și hărțuirea fizică) cu acțiuni centrate pe comunitate; iar comunitățile nu ar trebui să fie amenințate de nevoi și dorințe diferite.

Gestionarea riscului de securitate în acest sens reflectă faptul că dimensiunea de gen ar trebui să fie parte a procesului de luare a deciziilor în elaborarea politicilor, utilizarea resurselor, gestionarea organizațională a cadrelor, asigurarea protecției victimelor dar și prevenirea situațiilor de conflict. Securitatea vizează și specificul de gen al nevoilor, experiențelor, problemelor și priorităților femeilor și bărbaților, fetelor și băieților. Acționând pe această conștientizare, se urmărește reducerea în mod adecvat a nivelului de risc, dar și asigurarea nivelurilor echitabile de securitate și siguranță pentru întreaga populație și personalul care asigură securitatea, femeii și bărbați.

Sensibilitatea la gen

(engl. Gender Sensitiveness)

Sensibilitatea la gen reprezintă capacitatea persoanei de a percepe și înțelege mesajele de gen, de a reacționa la orice discriminare pe criteriu de gen în vorbire, literatură, mass-media, com-

portamentul celor din jur, capacitatea de a stabili relații de parteneriat și colaborare constructivă cu persoanele de același și de alt gen, fără a-și pierde propria identitate de gen și fără a afecta autonomia identității de gen a altor persoane.

Dimensiunile formative ale acesteia sunt: componenta cognitivă (capacitatea de dobândire a cunoștințelor relevante), componenta afectiv-morală (capacitatea de formare a atitudinilor și sentimentelor relevante, valorilor de gen), componenta comportamentală (abilitățile, relațiile, comportamentele prin prisma de gen).

La polul opus al sensibilității la gen se află *Insensibilitatea la gen* (*Gender-blindness*), care înseamnă ignorarea diferitor roluri sociale determinate, precum și a responsabilităților și capacităților bărbaților și femeilor. Politicile insensibile la gen se bazează, de obicei, pe informațiile obținute din activitățile bărbaților și/sau presupun că cei afectați de politică au aceleași necesități și interese (masculine)²⁰.

Sexul (substantiv)

(engl. Sex)

Sexul se referă la diferențele biologice, anatomice și genetice care definesc ființele umane ca fiind femei sau bărbați. Deși aceste seturi de caracteristici biologice nu sunt exclusive reciproc, întrucât există persoane care le posedă pe ambele, ele tind să diferențieze ființele umane ca femei sau bărbați. „Cu sexul te naști, genul (rolurile de gen) se învață”.

Sexismul

(engl. Sexism)

Supoziția, convingerea sau afirmația că un sex este superior celuilalt, deseori exprimată în contextul stereotipurilor tradiționale cu privire la rolurile sociale atribuite pe criterii de sex, care au

²⁰ Adaptat după: http://descentralizare.gov.md/public/publications/936268_md_gender_mainstre.pdf

ca rezultat practicarea discriminării împotriva membrilor sexului presupus inferior.

Sexismul este înțeles ca fiind orice gest sau act care vizează în mod clar exprimarea disprețului față de o persoană pe criterii de sex sau, din același motiv, considerarea persoanei respective ca inferioară sau reducerea efectivă a acesteia la dimensiunea sa sexuală, ceea ce reprezintă o încălcare gravă a demnității acesteia.

Socializarea de gen

(engl. Gender Socialisation)

Socializarea de gen reprezintă procesul de asimilare și transmitere a normelor, regulilor comportamentale, orientărilor de viață asociate reprezentărilor culturale asupra rolurilor bărbaților și femeilor în societate, având drept scop formarea identității de gen a persoanei, integrarea ei socială.

38

Socializarea de gen poate fi definită în calitate de proces de asimilare de către individ a sistemului cultural de gen al societății în care acesta viețuiește.

În linii generale, socializarea de gen include două componente în interacțiune:

a) asimilarea de către individ a modelelor de comportament masculin și feminin, a relațiilor, normelor, valorilor și stereotipurilor de gen acceptate de societate;

b) influența societății, a mediului social asupra individului în scopul cultivării unor reguli și standarde de comportament social acceptate pentru bărbați și femei.

Referindu-ne la procesul socializării de gen, este oportună specificarea a două aspecte de bază: însușirea (procesul asimilării experienței sociale, adică influența mediului asupra individului) și materializarea/ personificarea (procesul reproducerii experienței sociale, adică a influenței ființei umane asupra mediului). În cadrul socializării de gen prin însușire se subînțelege faptul că, de la bun început, copilul asimilează ce înseamnă a fi băiat și fetiță, bărbat și femeie. Personificarea este înțeleasă drept realizarea în practică a

schemelor de gen asimilate. Cei mai comuni agenți de socializare de gen – cu alte cuvinte, oamenii care influențează procesul – sunt părinții, profesorii, școlile și mass-media. Prin socializarea de gen, copiii încep să-și dezvolte propriile credințe despre gen și, în final, își formează propria identitate de gen.

Stereotipurile de gen

(engl. Gender Stereotypes)

Stereotipuri de gen sunt considerate convingerile, ideile, credințele pe care le au oamenii dintr-o societate în privința atributelor și așteptărilor comportamentale ale bărbaților și femeilor. Apariția stereotipurilor gender este condiționată de faptul că modelul relațiilor gender din punct de vedere istoric s-a stabilit în așa fel că diferențele de sex se situau deasupra celor individuale, deosebiri calitative personale ale femeii și bărbatului.

În textele filosofice, psihologice, culturologice se observă prezența stereotipurilor de gen. Deja la Platon atestăm ideea privind deosebirea tuturor femeilor de bărbați: „după natura sa, atât femeia, cât și bărbatul, pot lua parte la toate activitățile, dar femeia este mai neputincioasă decât bărbatul” (Platon „Republica”). Aristotel susținea că originile femeii și bărbatului sunt deosebite în principiu după destinația lor: dacă prima se identifică cu fizicul, cu maternitatea, atunci al doilea – cu spiritualitatea, cu forma. Originea bărbatului este tratată de mulți autori drept promotoare, cea feminină – drept receptivă; prima energică, a doua – pasivă; prima dinamică, a doua – statică.

Cercetătoarea O. Воронина consideră stereotipurile de gen drept unul din mecanismele cele mai eficiente de formare a comportamentelor tradiționale de gen și a rolurilor sociale. Stereotipurile de gen impun un șablon de comportamente pentru femei și bărbați, care pot limita dezvoltarea personală și profesională a acestora.

Stereotipurile legate de gen reprezintă un obstacol serios în realizarea unei veritabile egalități între femei și bărbați, favorizând

discriminarea bazată pe criteriul de sex. Stereotipurile de gen au la bază idei preconcepute prin care se atribuie în mod arbitrar caracteristici și roluri determinate femeilor și bărbaților bazate pe caracteristicile asociate unui anumit sex. Stereotipurile bazate pe sex-rol pot limita dezvoltarea abilităților și talentelor native ale fetelor și băieților, ale femeilor și bărbaților, experiențele avute pe parcursul vieții școlare și profesionale, precum și șansele lor în viață, în general. Stereotipurile legate de femei sunt rezultatul și cauza atitudinilor, valorilor, normelor sociale și prejudecăților adânc înrădăcinate în conștiința publică legate de rolul femeii în societate. Aceste stereotipuri sunt utilizate pentru a justifica și menține dominația istorică a bărbaților asupra femeilor, menținerea atitudinilor sexiste, le împiedică pe femei să se dezvolte în mod liber”²¹.

40

De exemplu, un bărbat care vorbește mult este considerat vorbăreț sau un bun orator, în timp ce o femeie care vorbește mult este numită gură-spartă sau bârfitoare.

O fată care își schimbă des iubiții este numită ușuratică, în timp ce un băiat care are multe aventuri este considerat un adevărat macho.

Trebuințele de gen

(engl. Gender Needs)

Având roluri și responsabilități diferite, bărbații și femeile au și trebuințe diferite de gen. Acestea pot fi împărțite în trebuințe practice de gen și trebuințe strategice de gen.

Trebuințele practice de gen includ lucrurile de care femeile și bărbații au nevoie pentru a-și îndeplini mai ușor, mai bine sau mai repede rolurile sociale ce le sunt atribuite în mod obișnuit și, de obicei, oamenii știu ce astfel de trebuințe au. Acest tip de trebuințe pot fi satisfăcute fără ca rolurile femeilor și bărbaților în societate să se schimbe. De

²¹ Strategia Consiliului Europei privind egalitatea de șanse între femei și bărbați pentru perioada 2014-2017, p. 9.

exemplu, din rolul productiv (pe care îl au și bărbații și femeile) decurge trebuința practică de a avea o rețea de transport în comun rapidă, sigură etc. Datorită faptului că femeile sunt acelea care realizează în general rolul reproductiv, ele au trebuința practică de a avea magazine cât mai aproape de casă sau de a avea o mașină de spălat etc.

Trebuințele strategice de gen se referă la raporturile inegale ce există în societate între femei și bărbați. Satisfacerea acestor trebuințe face ca rolurile și pozițiile diferite atribuite în mod tradițional bărbaților și femeilor în societate să se schimbe. Astfel de trebuințe sunt, de pildă, asigurarea protecției împotriva hărțuirii sexuale, împotriva violenței domestice, eliminarea mesajelor sexiste din cărți, mass-media, încurajarea femeilor să candideze la alegeri, să participe la luarea deciziilor etc.

Transgender

(engl. Transgender)

Este termenul folosit pentru a descrie identitatea de gen prin care genul nu coincide cu sexul biologic.

41

Transfobia

(engl. Transphobia)

Este termenul prin care se definește un complex de emoții precum anxietatea, dezgustul, aversiunea, furia, stinghereala și frica pe care le simte o persoană față de persoanele transgender. Ea include, de asemenea, respingerea persoanelor despre care se crede că ar fi transgender și a tuturor lucrurilor asociate cu acestea.

Violența față de femei

(engl. Violence against Women)

Violența față de femei și violența în familie, reprezentând una dintre cele mai grave și răspândite infracțiuni cu care se confruntă practic toate țările, lezează drepturile și demnitatea umană a membrilor acestora. Fenomenele respective persistă în toate statele lumii, indiferent de modul de organizare politică sau economică a acestora, bunăstarea societății, rasă, cultură.

Termenul se referă la abuzul verbal, emoțional, religios, fizic, sexual, psihologic și financiar față de femei, anume pentru că acestea sunt femei. Acest termen este o ramificație a conceptului general *violență în bază de gen* care se referă la abuzul verbal, emoțional, religios, fizic, sexual, psihologic și financiar manifestat față de o persoană în baza genului acesteia.

Convenția CONSILIULUI EUROPEI din 11 mai 2011 privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice:

„violența împotriva femeilor” este înțeleasă drept o încălcare a drepturilor omului și o formă de discriminare împotriva femeilor și va însemna toate acțiunile de violență de gen care rezultă în sau care sunt probabile a rezulta în vătămarea sau suferința fizică, sexuală, psihologică sau economică cauzată femeilor, inclusiv amenințările cu asemenea acțiuni, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate, indiferent dacă se produce în public sau în viața privată.

42

Natura și amploarea specificului și tipurile de violență față de femei variază în funcție de culturi, țări și regiuni. Exemplele includ violența sexuală, inclusiv exploatarea/ abuzul sexual și prostituția forțată; violența domestică; traficul; căsătoria forțată/ timpurie; practicile tradiționale dăunătoare, cum ar fi mutilarea genitală a femeilor; omoruri de onoare ș.a., care constituie o încălcare gravă a drepturilor omului, ale femeilor și ale fetelor și prezintă un obstacol major în realizarea egalității de facto dintre femei și bărbați.

Violența față de femei este o manifestare a relațiilor istoric inegale de putere dintre femei și bărbați, care au condus la dominarea asupra femeilor și la discriminarea femeilor de către bărbați și la împiedicarea avansării depline a femeilor. Violența față de femei, fiind de natură structurală, este recunoscută drept violență în bază de gen. De asemenea, violența față de femei reprezintă unul dintre mecanismele sociale cruciale, prin care femeile sunt puse

într-o poziție subordonată comparativ cu bărbații.

„Violența de gen împotriva femeilor” reprezintă violența care este direcționată împotriva unei femei sau care afectează femeile în mod disproporționat (Convenția de la Istanbul).

Republica Moldova:

Legea nr. 45 din 01.03.2007 cu privire la prevenirea și combaterea violenței în familie stipulează:

violență în familie – acte de violență fizică, sexuală, psihologică, spirituală sau economică, cu excepția acțiunilor de autoapărare sau de apărare ale altei persoane, inclusiv amenințarea cu asemenea acte, comise de către un membru de familie în privința altui membru al aceleiași familii, prin care s-a cauzat victimei un prejudiciu material sau moral (art.2)

Studiile demonstrează că femeile și fetele sunt expuse unui risc mai mare de violență în bază de gen comparativ cu bărbații; iar violența domestică afectează femeile în mod disproporțional²². Totodată, și bărbații pot fi victime ale violenței domestice.

43

Statistica oficială a Consiliului Europei relevă că fiecare a patra femeie a avut de suferit în urma violenței fizice pe parcursul vieții, iar una din zece a fost supusă violenței sexuale. Aproximativ 45% dintre femei au suferit de vreo formă de violență pe parcursul vieții. Estimările existente arată că între 12% și 15% de femei din Europa cu vârsta de peste 16 ani sunt victime ale violenței în familie. În conformitate cu studiul „Violența față de femei în Uniunea Europeană”, anual în Uniunea Europeană sunt înregistrate circa 3500 de decesuri asociate cu violența în familie, iar zilnic sunt înregistrate 9 victime, dintre care 7 sunt femei.

https://gov.md/sites/default/files/document/attachments/intr26_49.pdf p. 9

²² http://statistica.gov.md/public/files/publicatii_electronice/Violenta/Raport_violenta_fam.pdf

Violența în bază de gen (engl. Gender-based Violence)

Este violența îndreptată împotriva unei persoane din cauza sexului, identității de gen sau a expresiei/ manifestării de gen a acelei persoane sau care afectează în mod disproporționat persoanele de un anumit gen²³.

Violența împotriva femeilor reprezintă orice act de violență bazată pe gen care rezultă în prejudicierea fizică, sexuală, psihologică sau provoacă suferință femeilor, inclusiv amenințări cu asemenea acte, constrângerea sau privarea arbitrară de libertate²⁴. Violența poate duce la vătămare fizică, sexuală, emoțională sau psihologică a victimei sau/și poate provoca pierderi economice. Acestea se referă deopotrivă la viața publică și privată a femeii.

²³ Adaptat după: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1153>

²⁴ http://descentralizare.gov.md/public/publications/936268_md_gender_mainstre.pdf

2.

DOCUMENTE INTERNAȚIONALE RELEVANTE ÎN DOMENIU

CONVENȚIA PRIVIND ELIMINAREA TUTUROR FORMELOR DE DISCRIMINARE ÎMPOTRIVA FEMEII- LOR (*The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*)

Este un tratat internațional care enumeră drepturile femeilor ca parte componentă a drepturilor omului. Acest document este denumit în continuare „Convenția femeilor” sau CEDAW. CEDAW a fost adoptată de către Adunarea Generală a ONU în 1979 și a intrat în vigoare în 1981. Către anul 2015, 189 de țări au ratificat CEDAW, deși mulți au rezerve mari în legătură cu aceasta.

CEDAW conține garanții privind egalitatea și non-discriminarea de către stat și de către actorii privați în toate domeniile vieții publice și private. Aceasta prevede egalitatea în domeniul drepturilor civile și politice, precum și în exercitarea drepturilor economice, sociale și culturale. CEDAW vizează discriminarea directă și discriminarea indirectă. Articolul 10 vizează necesitatea egalității de șanse în educația elevilor și încurajează autoeducarea.

În conformitate cu CEDAW, statele părți își asumă diferite angajamente cu privire la eliminarea discriminării în mai multe domenii. Unele prevederi ale convenției impun adoptarea măsurilor stringente pentru a garanta egalitatea de șanse, în timp ce alte dispoziții sunt de natură mai programatică, conform cărora statele părți trebuie să realizeze „toate măsurile potrivite” sau „toate măsurile necesare” pentru a elimina anumite forme de discriminare.

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cedaw.aspx>

Republica Moldova a ratificat CEDAW în 1994. Rapoartele de implementare a CEDAW în R. Moldova, elaborate de Guvern și de alte organizații, pot fi găsite la următoarele linkuri: www.msmps.gov.md

CONVENȚIA CONSILIULUI EUROPEI PRIVIND PREVENIREA ȘI COMBATERICA VIOLENȚEI ÎMPOTRIVA FEMEILOR ȘI A VIOLENȚEI DOMESTICE (Convenția de la Istanbul) <https://rm.coe.int/1680464e99>

Convenția de la Istanbul (2011) a intrat în vigoare la 1 august 2014. Convenția asigură un cadru juridic cuprinzător care să prevină violența împotriva femeilor și a violenței domestice, să protejeze victimele și să pună capăt impunității abuzatorilor. Aceasta se bazează în mod ferm pe premisa că violența împotriva femeilor nu poate fi eradicată fără a se investi în egalitatea de gen și că, la rândul său, numai o egalitate de gen reală și o schimbare a atitudinilor poate preveni cu adevărat astfel de violențe.

Documentul definește în mod explicit violența față de femei ca o încălcare a drepturilor omului și ca o formă de discriminare împotriva femeilor, care este, de asemenea, unică în ceea ce privește domeniul de aplicare și modul de abordare, care are la bază o înțelegere prin prisma de gen a violenței împotriva femeilor și a violenței domestice. Convenția prevede prima definiție obligatorie din punct de vedere juridic a noțiunii de gen (articolul 3 litera c)).

Convenția de la Istanbul reprezintă, totodată, un instrument de promovare a unui nivel mai înalt de egalitate între femei și bărbați. Aceasta include dispoziții specifice care vizează promovarea egalității de gen și a statutului femeilor în societate, la nivel de legi și în realitate. La rândul său, educația reprezintă un segment important în prevenirea fenomenului violenței. Se așteaptă ca aceste îndatoriri obligatorii din punct de vedere juridic (articolul

4 alineatul (2); articolul 6; articolul 12 alineatul (1), articolul 14) să dea un nou impuls exercitării egalității dintre femei și bărbați la nivel național și să dezvolte scopul general de nediscriminare împotriva femeilor, în conformitate cu Convenția ONU privind eliminarea tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor (CEDAW).

Republica Moldova a semnat Convenția de la Istanbul la 6 februarie 2017.

CONVENȚIA CONSILIULUI EUROPEI PRIVIND LUPTA ÎMPOTRIVA TRAFICULUI DE FIINȚE UMANE

http://antitrafic.gov.md/public/files/Convenia_Consiliului_Europei_TFU.pdf

Convenția Consiliului Europei privind lupta împotriva traficului de ființe umane a intrat în vigoare la 1 februarie 2008. Aceasta vizează prevenirea traficului de ființe umane, protejarea victimelor traficului, urmărirea penală a traficantilor și promovarea coordonării acțiunilor naționale și a cooperării internaționale. Convenția recunoaște că traficul de ființe umane este în mare măsură un fenomen de gen și ea include câteva referințe solide la egalitatea de gen și la integrarea perspectivei de gen, inclusiv în articolul 1 (Scop), articolul 5, articolul 6 și capitolul III – Măsuri de protejare și promovare a drepturilor victimelor, în vederea garantării egalității de gen și în articolul 17.

47

REZOLUȚIA CONSILIULUI EUROPEI PRIVIND HĂRȚUIREA SEXUALĂ (2017/2897(RSP))

Résolution sur la lutte contre le harcèlement et les abus sexuels dans l'UE) http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/B-8-2017-0577_RO.html

Documentul recunoaște că abuzul sexual, hărțuirea sexuală și intimidarea în diferite contexte, inclusiv la locul de muncă, reprezintă acte de violență împotriva femeilor; iar violența împo-

triva femeilor este o formă brutală de discriminare și o încălcare a drepturilor fundamentale ale omului.

Se constată că una din trei femei s-a confruntat cu violențe fizice sau sexuale în cursul vieții adulte; până la 55 % dintre femei au fost hărțuite sexual în UE; 32 % din numărul total al victimelor din UE au afirmat că autorul a fost un superior ierarhic, coleg sau client; 75 % dintre femeile care exercită profesii pentru care este nevoie de calificări sau care ocupă funcții superioare de conducere au fost hărțuite sexual; 61 % dintre femeile angajate în sectorul serviciilor au fost supuse hărțuirii sexuale; 20 % dintre femeile tinere (cu vârste cuprinse între 18 și 29 ani) din UE-28 au fost victime ale hărțuirii cibernetice; una din zece femei a fost supusă hărțuirii sexuale sau urmăririi obsesive prin intermediul noilor tehnologii.

48

Hărțuirea sexuală este definită în Directiva 2004/113/CE ca situația în care survine un comportament nedorit cu conotație sexuală, cu manifestări fizice, verbale sau nonverbale, având ca obiect sau ca efect atingerea demnității unei persoane și, în special, crearea unui mediu intimidant, ostil, degradant, umilitor sau ofensator; hărțuirea sexuală este contrară principiului egalității de tratament între bărbați și femei și constituie discriminare pe motive de sex.

Întrucât stereotipurile de gen, sexismul, hărțuirea sexuală și abuzurile au consecințe fizice, sexuale, emoționale și psihologice asupra victimei; Directiva condamnă cu fermitate toate formele de violență sexuală și de hărțuire fizică sau psihologică; este promovată „Toleranță zero pentru hărțuirea sexuală și abuzul sexual în UE și lupta împotriva acestora”.

Documentul subliniază că sistemele de educație și mass-media influențează în mod semnificativ diferențele dintre bărbați și femei și, în consecință, alegerile și accesul la drepturi; solicită mai multe eforturi pentru a elimina stereotipurile și a promova accesul tuturor la educație și la locurile de muncă, fără a fi condiționați de stereotipuri; subliniază că publicitatea poate fi un instrument efi-

cient pentru a pune în discuție și a combate stereotipurile, precum și un instrument împotriva rasismului, sexismului și discriminării, extrem de important în societățile multiculturale actuale.

DECLARAȚIA DE LA BEIJING/ PLATFORMA DE ACȚIUNE DIN 1995 (Beijing Declaration/ Platform for Action 1995)²⁵:

Reprezintă agenda internațională pentru realizarea drepturilor femeilor și abilitarea lor. Declarația de la Beijing a fost o declarație de angajament a 189 de guverne participante, care au convenit asupra faptului că statutul femeilor ar trebui să fie îmbunătățit prin eliminarea obstacolelor în educație, sănătate și servicii sociale. Guvernele au recunoscut că eforturile de a ameliora participarea femeilor la procesul decizional și participarea în continuare a femeilor în domeniile economic, social, cultural și politic trebuie să coincidă cu măsurile necesare pentru a face față problemelor de violență împotriva femeilor, controlul reproducerii și sărăciei. Platforma de acțiune prevede directive specifice pentru guverne, organizații internaționale, organizații și instituții naționale pentru a realiza angajamentele asumate conform Declarației de la Beijing.

Educația și instruirea femeilor și fetelor ocupă un loc important printre cele 12 direcții de intervenție.

Raportul cu privire la implementarea Declarației de la Beijing de către Guvernul Republicii Moldova pe link: https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/Gender/Beijing_20/Moldova.pdf

²⁵ <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration>

RECOMANDAREA CONSILIULUI EUROPEI privind INCLUDEREA PERSPECTIVEI DE GEN ÎN EDUCAȚIE (Gender Mainstreaming in Education – Recommendation CM/Rec(2007)13 and explanatory memorandum* (19/10/2009)) <http://www.theewc.org/Content/Library/COE-Steering-documents/Recommendations/Gender-mainstreaming-in-education-Recommendation-CM-Rec-2007-13-and-explanatory-memorandum-19-10-2009>

Această recomandare încurajează guvernele statelor membre să încorporeze perspectiva de gen la toate nivelurile sistemului educațional – prin legislație și în practică, astfel încât să promoveze printre tineri și tinere valorile dreptății și participarea necesară pentru construirea unei societăți care să garanteze o egalitate de gen adevărată, atât în sferele private, cât și în cele publice.

50

Recunoscând că profesorii pot deveni actori care perpetuează mecanismele de selecție bazate pe sex sau, dimpotrivă, agenți ai schimbării sociale, astfel este esențial să se implice școlile și diverșii participanți la procesul educațional în promovarea egalității de gen.

Crearea de mecanisme, în întregul sistem de învățământ, pentru a favoriza promovarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea integrării perspectivei de gen în școală. Ajustarea infrastructurii școlare la necesitățile fetelor și băieților.

Promovarea sensibilizării și formării în domeniul egalității de gen pentru tot personalul din instituțiile educaționale; elaborarea și utilizarea materialelor didactice sensibile la dimensiunea de gen etc. Toate prezintă componente importante privind includerea perspectivei de gen în educație.

PREVENIREA ȘI COMBATEREA SEXISMULUI (Recommendation CM/Rec(2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism) <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168093b26a>

Documentul subliniază faptul că sexismul este o manifestare a relațiilor de putere istoric inegale între femei și bărbați, ceea ce duce la discriminare și împiedică avansarea deplină a femeilor în societate.

Observând că sexismul este răspândit și predominant în toate sectoarele și toate societățile;

Afirmând că sexismul este consolidat de stereotipurile de gen care afectează femei și bărbați, fete și băieți și contravine realizării egalității de gen și societăți incluzive;

Observând că sexismul constituie o barieră pentru împuternicirea femeilor și fetelor, care sunt afectate în mod disproporționat de comportamentul sexist; și remarcând în continuare faptul că stereotipurile de gen și prejudecățile inerente modelează normele, comportamentul și așteptările bărbaților și băieților și, prin urmare, duc la acte sexiste;

Recomandă guvernelor statelor membre:

1. Luarea măsurilor pentru prevenirea și combaterea sexismului și a manifestărilor sale în sferele publice și private și încurajarea implementării legislației, politicilor și programelor corespunzătoare;

2. Monitorizarea progresului în implementarea Recomandării etc.

3.

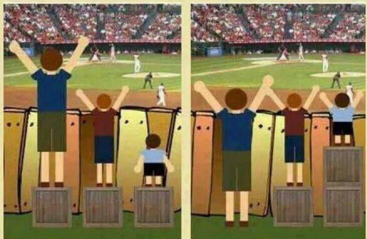
EXERCIȚII

1. Analizați imaginile de mai jos și găsiți interpretările conceptuale relevante din glosar

52

1. 	2.
---	---

	3. <i>Bineînțeles că femeile nu pot face munca noastră la fel de bine ca noi, nu-s îndeajuns de puternice!</i>
---	--

4. Equality doesn't mean Justice Equality Justice	5.
6. 	7.
8. 	

9. 	10.
11. <i>Dragă, vreau să-ți fac un cadou – ca unei femei adevărate</i>	
	12. <i>Nu înțeleg cum poți să nu îți bați femeia și să ai casa curată!</i>

Notă: o parte din imagini sunt preluate din Internet și de pe pagina Platformei pentru Egalitate de Gen²⁶.

²⁶ <https://egalitatedegen.md/>

2. Analizați și discutați exemple de prejudecii de gen prin prisma impactului asupra fetelor și băieților²⁷

- „Femeia este numai în virtutea unei anume lipse a unor calități. Trebuie să considerăm caracterul femeilor ca suferind de o imperfecțiune naturală.” Aristotel
- Primii creștini le vedeau pe femei ca pe niște ademenitoare, răspunzătoare de căderea lui Adam. Tradițiile iudaică și creștină consideră femeile impure, înclinate spre malefic, incapabile să preia responsabilități de cetățean, destinate plăcerilor sexuale și funcției reproductive. Fără aceste funcții femeile nu au practic nici o valoare.
- În India, hindușii, până curând, considerau femeia mai rea decât moartea, molimile, șerpii sau chiar iadul. Viața unei soții se sfârșea cu viața soțului ei. Văduva era obligată să sară în flăcările rugului funerar al soțului. Incinerările de acest tip continuă și astăzi în unele zone, deși au fost interzise prin lege în secolul 19.
- La popoarele arabe preislamice, femeia era considerată o cauză de durere și nefericire, iar fetele erau câteodată îngropate de vii imediat după naștere.
- În Franța în 587 d.Hr. s-a ținut o adunare pentru a stabili dacă femeia poate fi sau nu considerată cu adevărat o ființă umană!
- Henric al VIII-lea în Anglia le-a interzis femeilor citirea Bibliei, iar în Evul Mediu Biserica Catolică le-a tratat pe femei ca pe cetățeni de clasă inferioară.
- În universitățile din Cambridge și Oxford, studenții și studentele nu au avut drepturi egale până în 1964.
- Înainte de 1850, femeile nu erau considerate cetățeni în Anglia, neavând nici un fel de drepturi personale până în 1882.
- La sfârșitul sec. al XIX-lea se sugera că activitatea intelectuală a femeilor trebuie limitată, deoarece ele au nevoie de toată energia pentru a-și dezvolta funcțiile reproductive. Prea multă gândire, se argumenta, poate face femeile nefertile punând astfel în pericol viitorul speciei umane. „Cele mai multe fete cu pieptul plat care supraviețuiesc presiunii înalte a educației lor sunt incompetente pentru a purta un copil bine dezvoltat și a-i asigura hrana naturală.” Herbert Spencer
- John Locke (1632-1704), filosof influent în epoca sa, consideră că oamenii sunt nativ „raționali”, însă raționalitatea atribuită ființelor umane nu este extinsă și asupra femeilor, despre care Locke argumentează că, datorită capacității lor reproductive, acestea sunt „emoționale” și incapabile să se întrețină singure, fiind astfel „dependente” în mod natural de bărbați. În ceea ce privește drepturile de proprietate, dependența naturală a femeilor le priva pe acestea

²⁷ <http://www.gender-centru.md/ro/issues.html>

de asemenea drepturi, în viziunea sa. Contractul social în care intrau femeile era căsătoria, datoria lor era aceea de a produce fii care să moștenească ulterior proprietatea. Contractul căsătoriei face ca drepturile de proprietate să fie stabile într-o societate, bărbații având fii prin care își asigură transmiterea proprietății și perpetuarea numelui.

- J.-J. Rousseau, reprezentant important al iluminismului francez, a publicat în 1762 „*Émile*”, carte care avea să devină una dintre cele mai importante lucrări din istoria educației. Descriind un bărbat, *Émile*, și o femeie, *Sophie*, care avea să devină soția lui *Émile*, Rousseau redă principiile educaționale esențiale care trebuie să ghideze educația celor doi. În timp ce un bărbat trebuie să fie educat sau instruit în funcție de talentele sale naturale și încurajat să-și cultive mintea și spiritul, o femeie trebuie să fie pasivă, slabă și umil supusă, mai ales, în ceea ce privește acceptarea judecăților bărbatului în toate privințele. Rousseau nu refuză dreptul la alfabetizare al femeilor, însă afirmă că și acesta trebuie orientat spre „practică”, din moment ce preocupările intelectuale pot destabiliza temperamentul ei slab de la natură.

Un prim pas este să devenim conștienți/te de mesajele care se transmit pentru a le putea contracara și schimba!

Sursa: Curic I., *Pași spre Țara Egalității: o provocare pentru fete și băieți*, 2005, p. 33-34.

REFERINȚE UTILE

1. Abordarea integratoare de gen în practică: un set de instrumente. PNUD RBEC. Bratislava, Ediția a 3-a, 2007. http://descentralizare.gov.md/public/publications/936268_md_gender_mainstre.pdf
2. Bărbații și egalitatea de gen în Republica Moldova. În baza metodologiei IMAGES. Centrul de Drept al Femeilor, „SocioPolis”. – Chișinău, 2015.
http://cdf.md/files/resources/130/Raport_Barbatii%20si%20egalitatea%20de%20gen.pdf
3. Bodrug-Lungu, V., Teoria și metodologia educației de gen. Autoreferat al tezei de doctor habilitat în pedagogie. Chișinău: CEP USM, 2009.
4. Curic I., Pași spre Țara Egalității: o provocare pentru fete și băieți, 2005.
5. Ghidul utilizatorului statisticilor de gen. BNS, 2008
6. A Guide for gender equality in teacher education policy and practices. UNESCO, 2015, 111 p.
Online <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000231646>
7. Handrabura, L., Bodrug-Lungu, V., Dimensiunea de gen în domeniul educației. În: Studia Universitatis, seria Științele Educației, nr. 5(35), Chișinău, 2010, p. 9-16.
<http://studiamsu.eu/wp-content/uploads/02.-p.09-162.pdf>
8. Limbajul nonsexist: Repere conceptuale și recomandări practice/ Loreta Handrabura, Alexandra Gherasim, Marina Butuc.

– Chișinău : S. n., 2018 (Tipogr. „Pictografic”). – 168 p.
<https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20moldova/attachments/publications/2018/limbajul%20non-sexist.pdf?la=ro&vs=2411>

9. Sustainable development from a gender perspective: A glossary
https://www.eda.admin.ch/dam/countries/countries-content/moldova/en/resource_en_221580.pdf

Lista documentelor relevante:

Recommendations of the Council of Europe

- **2019.** Recommendation CM/Rec (2019)1 of the Committee of Ministers to member States on preventing and combating sexism
- **2017.** Recommendation CM/Rec(2017)9 of the Committee of Ministers to member States on gender equality in the audio-visual sector
- **2015.** Recommendation CM/Rec(2015)2 of the Committee of Ministers to member States on gender mainstreaming in sport (Adopted by the Committee of Ministers on 21 January 2015 at the 1217th meeting of the Ministers’ Deputies) Spanish
- **2013.** Recommendation CM/Rec(2013)1 of the Committee of Ministers to member States on gender equality and media
- **2012.** CM/Rec(2012)6 : Recommendation CM/Rec(2012)6 of the Committee of Ministers on the protection and promotion of the rights of women and girls with disabilities
- **2010.** Recommendation CM/Rec(2010)10 of the Committee of Ministers to member states on the role of women and men in conflict prevention and resolution and in peace building
- **2008.** CM/Rec(2008)1 Recommendation of the Committee of Ministers to member states on the inclusion of gender differ-

ences in health policy

- **2007.** CM/Rec(2007)17: Recommendation Rec(2007) 17 of the Committee of Ministers to member states on gender equality standards and mechanisms adopted on 21 November 2007 and explanatory memorandum
- **2007.** CM/Rec(2007)13 Recommendation of the Committee of Ministers to member states on gender mainstreaming in education adopted by the Committee of Ministers on 10 October 2007 and its explanatory memorandum Croatian Spanish
- **2003.** Recommendation Rec(2003)3 on balanced participation of women and men in political and public decision making
- **2002.** Recommendation Rec(2002)5 on the protection of women against violence
- **2000.** Recommendation No. R (2000) 11 on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation
- **1998.** Recommendation No. R (98) 14 of the Committee of Ministers to Member States on Gender Mainstreaming
- **1996.** Recommendation No. R (96) 5 of the Committee of Ministers to Member States on Reconciling Work and Family Life
- **1990.** Recommendation no. r (90) 4 of the Committee of Ministers to Member States on the Elimination of sexism from language
- **1985.** CM/Rec(1985)2 : Recommendation R (85) 2 of the Committee of Ministers on legal protection against sex discrimination
- **1985.** Recommendation No. R (85) 4 on violence in the family
- **1984.** Recommendation No. R (84) 17 on equality between women and men in the media

**Valentina BODRUG-LUNGU,
Luminița DRUMEA**

**Glosar și specificări conceptuale
„Egalitatea de gen și Educația”**

Descrierea CIP al Camerei Naționale a Cărții